

Hoe hardnekkig, die tropische blauwe lucht

Poëtische verzen

Colofon

ISBN: 978 94 6365 489 0

1^e druk 2022

© 2022, Carin Vijfhuizen

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

Telefoon: 058 - 289 48 57

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Foto omslag: Carin Vijfhuizen

Deze collectie is ook beschikbaar in de Engelse taal.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaand schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Hoe hardnekkig, die tropische blauwe lucht

Poëtische verzen

Carin Vijfhuizen

Ter waardering van een paar opmerkelijke vrouwen,
die op Makopa lijken:

Ursula von der Leyen
Christiane Amanpour
Jitske Kingma

Overzicht

Inleiding

1. Mijn woonerf
2. Families in woonerven en dorp
3. Opbrengsten tot waarde maken
4. Bemiddeling en macht: genezers, profeten en heksen
5. Informeel en formeel bestuur
6. Management van irrigatiesystemen
7. Bij wijze van conclusie

Samenvatting

Inleiding

Als ik veehouder wilde worden moest ik emigreren, want mijn ouders hadden geen land. Ik werd uitgeloot voor de studie diergeneeskunde, dus een dierenarts in Afrika werd ik ook niet. In plaats daarvan studeerde ik economie en veehouderij aan de Hogere Landbouwschool in Leeuwarden (BSc). Mijn interesse voor de boeren en boerinnen die de landbouw beoefenen groeide ook, zowel in Nederland als in Afrika en Europa. Daarom koos ik na mijn bachelorstudie voor agrarische ontwikkelings sociologie aan de Landbouwuniversiteit van Wageningen (MSc). Die studies gaven mij weer een opstapje naar een sociologisch-antropologisch promotieonderzoek (PhD). Mijn gepubliceerde proefschrift *The people you live with* (2002) gaat over het alledaagse leven in een Afrikaans dorp in Zimbabwe, waar ik tussen 1994 en 1998 regelmatig woonde.

Wie leest er eigenlijk een proefschrift, afgezien van de promotoren, de promotiecommissie en een paar studenten die ook onderzoek doen op gelijksoortige theoretische en thematische gebieden of in eenzelfde land of regio? Eind 2020 dacht ik: laat ik mijn proefschrift vertalen naar poëtische verzen, om zodoende de verborgen schatten toegankelijker te maken. Want hoewel er veel verandert in de wereld, blijft er ook veel hetzelfde.

De verzen in deze bundel beschrijven op een boeiende wijze het dagelijkse leven in het dorp. Echter, het verhaal overstijgt de dorpsgrenzen. Deze bundel gaat namelijk over de aard van het dagelijkse leven in het algemeen: over ruimte geven en ruimte nemen; harmonie en conflict, gesymboliseerd door regen en droogte.

Lijst van gebruikte Shona-woorden

<i>Ambuya:</i>	oma
<i>Chiutsi:</i>	een housewarmingfeest; letterlijk: rook
<i>Chibuku:</i>	lokaal gebrouwen bier
<i>Danga:</i>	laatste fase van de bruidsschat; letterlijk: koeienkraal, een kleine omheining waar de koeien tijdens de nacht verblijven
<i>Genitor:</i>	de man die de helft van de genen levert; het doel is uitbreiding van de familie, het is geen liefdesrelatie
<i>Go go goi:</i>	klop klop klop
<i>Humwe:</i>	vrouwen koken om arbeid te mobiliseren, een <i>humwe</i> -feestje
<i>Kumusha:</i>	thuis
<i>Kurova hoko:</i>	het stichten van een woonerf; een eerste pin wordt in de grond gehamerd (een ceremoniële handeling)
<i>Kurova guva:</i>	een ritueel of ceremonie om de geest van de overledene thuis te verwelkomen en het graf mooi te maken, soms door een grafsteen te plaatsen en/of het graf te cementeren als dat nog niet is gedaan; letterlijk: het graf slaan
<i>Lobola:</i>	bruidsschat in Zuidelijk Afrika
<i>Mabvuri:</i>	boze geesten die naar een ander worden gestuurd
<i>Madzimambo:</i>	traditionele koningen
<i>Madziteteguru:</i>	de geesten/voorouders van overleden 'grote tantes'
<i>Makopa:</i>	spiritmedium van het traditionele Mutema-koninkrijk/de tiende overleden traditionele koning

<i>Mambo:</i>	traditionele koning
<i>Mashavi:</i>	de geesten die traditionele genezers of dorpsdokters raadplegen
<i>Madzviti:</i>	Shangaan-krijgers uit het verleden
<i>Mudzimu:</i>	voorouderlijke familiegeest
<i>Mupfuwhira:</i>	een toverdrankje met magische krachten
<i>Murungu:</i>	witte (blanke mens)
<i>Musha:</i>	woonerf
<i>Mutape:</i>	dorpshoofd
<i>Mutema:</i>	naam van een traditioneel koninkrijk; letterlijk: een persoon die snijdt of hakt (<i>mutemi</i>), van <i>kutema</i> : hakken
<i>Musikavanhu:</i>	naam van een traditioneel koninkrijk; letterlijk: marktmensen (<i>musika</i> = markt; <i>vanhu</i> = mensen)
<i>Mutorwa:</i>	schoondochter; letterlijk: een persoon die van buiten naar binnen gedragen wordt
<i>N'anga:</i>	traditionele genezer; dorpsdokter
<i>Ndau:</i>	een van de vijf groepen van de Shona-bevolking in Zimbabwe
<i>Ngozi</i>	een wraakzuchtige geest van een vermoorde persoon in de familie
<i>Nhaka:</i>	het leviraatshuwelijk, waarin de broer van de overleden man de weduwe erft/trouwt
<i>Nzuzu:</i>	zeemeermin
<i>Pfuma:</i>	bruidsschat onder de Ndau-Shona; letterlijk: weelde/rijkdom
<i>Sadza:</i>	hoofdgerecht van gestampte maïs
<i>Shavi:</i>	een geest die traditionele genezers of dorpsdokters raadplegen

<i>Shiriyedenga:</i>	de eerste traditionele koning van het traditionele <i>Mutema</i> -koninkrijk; letterlijk vertaald uit het Shona: vogel van de lucht
<i>Shona:</i>	de vijf bevolkingsgroepen in Noord-, Oosten Centraal-Zimbabwe, naast de Ndebelebevolking in Zuidwest-Zimbabwe
<i>Svikai:</i>	kom binnen
<i>Tawona:</i>	irrigatiesysteem in Manesa's uiterwaarden; letterlijk: we zullen zien
<i>Vadzimu:</i>	voorouderlijke familiegeesten
<i>Vatape:</i>	dorpshoofden
<i>Vatete:</i>	tante (de zus van echtgenoot, vader of opa)
<i>Zvakanaka:</i>	het is goed, fijn, akkoord
<i>Zvipunha:</i>	geesten van de gewassen
<i>Zvirombo:</i>	geesten van dieren

Inhoudsopgave

Overzicht	7
Inleiding	9
Lijst van gebruikte Shona-woorden	11
1. Mijn woonerf	19
Een eigen plek met venster	21
Genereuze aarde	25
Allure van de baksteen	27
Palen in mannenhanden	29
Leem in vrouwenhanden	31
Domeinen van mannen? Vrouwen?	34
Ruime veranda	36
Knagen aan de grenzen	37
Rokerige housewarming	39
Kom binnen	41
Herinneringen aan het verandaleven	43
2. Families in woonerven en dorp	45
Gewicht van de eerste pin	47
Unieke woonerven in het dorp Manesa	48
Thuis is samen met de voorouders	49
Hiërarchieën in de <i>musha</i>	51
Vertekend beeld	55
Eigen posities in de hiërarchie	57
Van buiten naar binnen gedragen	59
Gift en tegengift	61
De schuld van de koeien	63
Hebberige mensen	66
Voor een nieuwe vlam hoeft je niet te scheiden	68
Kind ontsnapt het huwelijk	70

Even de traditie volgen: trouwen met een boze geest	72
De wankelende heerschappij van vererving	74
3. Opbrengsten tot waarde maken	77
Producten van het bewerkte land	79
Geregistreerde perceelhouders	81
Waarde vormt overleving	82
Waardevolle netwerken	83
Arbeid verbindt	84
Gezonde blos	85
Bedankt <i>zvipunha</i>	86
4. Bemiddeling en macht: genezers, profeten en heksen	89
Bemiddelende geesten die de genezers kleden	91
Boze geesten ontwrichten sterke vrouwen	92
Overbevolkt maakt onbemind	94
Hocus pocus: wij <i>n'anga</i> lossen alles op	96
Profeten kleuren het land wit	97
Na de hel komt de hemel	98
Altijd die sociale druk	99
De geest komt thuis	100
Tippel tippel, voetstappen rondom het graf	103
Heksenheerschappij	105
Angstcultuur	107
5. Informeel en formeel bestuur	109
Regen bezegelt koninklijke ruimte	111
Nog een koninkrijk	112
Ruimte voor andere interpretaties	113
Koninklijke geesten brengen regen	114
Witte expeditie: formeel versus informeel bestuur	115
Koloniale overheersing imponeert	116
Land glipt uit onze vingers	117

Ongekend leiderschap van regenrituelen	118
Delen van macht brengt regen	120
Verplaatst is verjaagd	121
Er is geen dialoog	124
Troostprijs voor het volle dorp	125
Stop! Spot niet met het heilige bos of het heilige bos spot met u	128
Ingenieuze irrigatie	129
Hervestiging: van beleid naar praktijk	131
Oorlog over het ontnomen land	133
Geïntegreerde werelden	134
Sporen van onmacht	137
Ontplofte vruchten, ontheemde geesten	138
Verwaaide aarde	141
Vergiffenis?	142
6. Management van irrigatiesystemen	143
Lege en overvolle handen	145
Het netelige management van irrigatiesystemen	148
Kopzorgen zonder bezoldiging	150
Rechtspraak van twee typen rechtbanken	152
Bloed druïpt op de akker	154
7. Bij wijze van conclusie	157
Regen – vrede, droogte – conflicten	159
Veranderingen die ruimte beperken en creëren	161
Samenleven: ruimte delen op alle niveaus	163
Samenvatting	165
Met dank aan	169
Over de auteur	171

1. Mijn woonerf

Drie daken van gras en een schuurtje van keien.

